

Hetvenöt éves a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet

Teológiánk 1949–50- és 1950–51-es tanévről szóló évkönyve „korszakalkotó egyházi és teológiai eseményként” jellemezte az Egyetemi Fokú Protestáns Teológiai Intézet megszervezését.¹ 1948-ban a Román Népköztársaság egyházai valóban korszakhatárhoz érkeztek. Ezt minden egyház és felekezet érzekelte. A szovjet mintát követő kommunista és ateista új világrend teljes mértékben átrendezte a négy évszázados protestáns iskolarendszert és a lelkészképzést is.

1948. augusztus 3-án a 175. számú dekrétum kimondta, hogy a közoktatás megszervezése kizárólag az állam hatáskörébe tartozik.² A 176. számú dekrétum államosította a felekezeti iskolákat.

Augusztus 4-én a 177. számú törvény rendelkezett a felekezetek lelkészképzéséről.³ A 49. artikulus kimondta, hogy a Román Népköztársaságban az ortodox egyháznak két egyetemi szintű teológiai intézete lehet a papság képzésére.⁴ A protestáns egyházak, a református egyház, az ágostai hitvallású szász evangélikus egyház, a magyar anyanyelvű zsinatpresbiteri evangélikus egyház, valamint az unitárius egyház egy egyetemi szintű intézetet hozhattak létre a felekezetek szerinti szakokkal vagy karokkal. A katolikus egyház is egy egyetemi szintű teológiát tarthatott fenn.

Protestáns egyházaink testületei és vezetői a legbölcsebben cselekedtek az adott körülmények között, amikor hosszú tárgyalás után elfogadták „a népi demokratikus kormányunk által nyújtott lehetőséget”.⁵ Vásárhelyi János református püspök így foglalta össze a közös intézményalapítás nagy feladatát:

¹ A Román Népköztársaságban levő protestáns egyházak egyetemi fokú teológiai intézetének megalakulása és működése. In: [Az] *Egyetemi Fokú Protestáns Teológiai Intézet (Kolozsvár) évkönyve az 1949, 1949–50. és 1950–51. tanévről*. [Év és hely nélkül], (13–24) 13. (A továbbiakban: *Évkönyv*.)

² *Monitorul Oficial [Hivatalos Közlöny]*. Partea I nr. 177 din 03 august 1948. Decretul nr. 175/1948 pentru reforma învățământului.

³ *Monitorul Oficial*, Partea I nr. 178 din 04 august 1948. Decretul nr. 176/1948 pentru trecerea în proprietatea Statului a Bunurilor bisericilor congregațiilor, comunităților sau particularilor, ce au servit pentru funcționarea și întreținerea instituțiilor de învățământ general, tehnic sau profesional.

⁴ Decretul nr. 177/1948 pentru regimul general al cultelor religioase. „Art. 49. Cultul ortodox va putea avea, pentru pregătirea clerului două institute teologice de grad universitar. Cultul catolic va putea avea un singur institut teologic de grad universitar, cu secțiile speciale necesare.

Culte protestante de asemenea vor putea avea un singur institut teologic de grad universitar, cu secțiile speciale necesare.”

⁵ *Évkönyv*, 14.

„A Krisztusban adott közösség lelkével kell keresnünk egyházaink együttes lelkészképzésére megoldást, vigyázva arra, hogy a közösségben és együttességben mindenik egyház megtarthassa a maga, Isten lelke által formálta, sajátos egyéniségét.”⁶

A közös tárgyalások nyomán megszületett szabályzattervezetet a Vallásügyi Minisztérium hagyta jóvá. A *Hivatalos Közlemény*ben 1948. november 13-i keltezővel megjelent a 42 898/1948 számú miniszteri határozat, amely kimondta három egyetemi szintű ortodox teológiai intézet és a „Román Népköztársaságban levő Protestáns Egyházak Egyetemi Fokú Protestáns Teológiai Intézetének” megalakulását. Az egyetemi rangú ortodox teológiák Bukarestben, Nagyszebenben és Kolozsváron, a protestáns teológiai intézet három – református, evangélikus és unitárius tagozattal – Kolozsvárott folytatta működését. A kolozsvári egyetemi fokú ortodox teológiai intézetet 1952 júniusában a minisztérium szemináriummal minősítette.

A vallásügyi minisztérium tanulmányi osztálya 1951-ben készített összesítő jelentése szerint a bukaresti egyetemi fokú ortodox teológián összesen 30-an oktattak: 17 professzor, 5 docens (conferențiar), 3 adjunktus (lector), 5 asszisztens; a szebenin 22-en: 11 professzor, 6 docens, 3 adjunktus és 2 asszisztens; a kolozsvárin szintén 22-en: 10 professzor, 5 docens, 3 adjunktus, 4 asszisztens.⁷

A Kolozsvári Egyetemi Fokú Protestáns Teológiai Intézetben az 1951-es kimutatás szerint összesen 23-an tanítottak: 11 professzor és 12 docens.

A Kolozsvári Egyetemi Fokú Protestáns Teológiai Intézet mind a beiratkozott diákok, mind pedig a tanárok létszámát tekintve a Román Népköztársaság második legnagyobb egyetemi fokú lelkészképző intézete volt. Az egyetemi fokú minősítés azt is jelentette, hogy csak érettségi oklevéllel lehetett a teológiákra beiratkozni.

Az egyetemi fokú teológiai intézetek professzorainak és személyzetének besorolás szerinti fizetését a kultuszminisztérium biztosította. A minisztérium 1948-tól 1951-ig a fizetések mellett a dologi kiadásokhoz és a diákok ösztöndíjához is hozzájárult. Az 1951-es évre kivétítve ez azt jelentette, hogy a kultuszminisztérium havonta 653 734 lejűt utalt át az oktató és adminisztratív személyzet javadalmazására, s emellett havi 1500 lej ösztöndíjat biztosított 20 diák számára.⁸ A dologi kiadásokhoz és a diákok ösztöndíjához való hozzájárulás minden évben

⁶ *Évkönyv*, 16.

⁷ Ministerul Cultelor Dir. de Studii. Dosar nr. 89. vol. nr. 7. 1951. Date privitoare la situația învățământului religios, 9–17.

⁸ Ministerul Cultelor Dir. de Studii. Dosar nr. 89. vol. nr. 7. 1951. Date privitoare la situația învățământului religios, 17.

változott, de százalékarányban az intézet költségvetésének mintegy 60–65 százalékát tette ki. A fennmaradó 35–40%-ot a diákok befizetéseiből és az alapító egyházak hozzájárulásaiból fedezték.

Az egyetemi fokú teológiai intézetek fölött a Kultuszminisztérium gyakorolta a legfőbb felügyeleti jogot a 177/1948. rendelet értelmében. A didaktikai és adminisztratív felügyeletet a református, evangélikus és unitárius egyház főhatóságai gyakorolták a kultuszminisztérium ellenőrzése alatt. A felügyeleti jog azt is jelentette, hogy az 1948–1949-es tanévvel kezdődően a református kar négy tanárát nyugdíjazták: Tavasz Sándort, Imre Lajost, Nagy Gézárt és Gönczy Lajost.

Az analitikus terveket a felekezetek javaslatára az illetékes egyházi hatóság és az intézet jóváhagyása után a Kultuszminisztérium tanügyi osztályára küldték, itt szükség szerint igazították rajta, majd életbe léptették a minisztérium és az egyházak által elfogadott tantervet.⁹ Az 1950-es évekre jellemzően az analitikus tervek a marxizmus és sztálinizmus jegyében készültek, olyannyira, hogy még Sztálin halála után is volt olyan analitikus terv, amely „a nagy vezér” művére hivatkozott. Az 1953–1954-es tanévre készült analitikus tervből a kultuszminisztérium tanügyi osztálya gyomláltatta ki Sztálin műveinek használatát. Némelyik analitikus terv a marxista dialektika és történelmi materializmus kurzusa alapján készült. Érdekes, hogy 1953-ban, Sztálin halálát követően az efféle túlkapasokat a kultuszminisztérium sem díjazta, sőt arra utasította az intézetet, hogy ezeket hagyja ki az oktatásból. Mind a tanári normák, mind az órarend elfogadása Bukarest jóváhagyásával történt. A minisztérium kínosan vigyázott arra, hogy egyetlen tanár se tarthasson több órát, mint az előírt normatíva, és lehetőleg csak

⁹ Ministerul Cultelor Dir. de Studii. Dosar nr. 89. vol. nr. 7. 1951. Date privitoare la situația învățământului religios, 22., 28–37.

a tanórákon formálják a diákságot. Évfolyamonként maximálisan 30 tanórát, tanáronként pedig maximálisan 8 órát engedélyeztek, és minden olyan tevékenységet tiltottak, amely nem kapott előzetes jóváhagyást.

1953. június 24-én a kultuszminisztérium tanügyi osztálya hét pontos referátumban tájékoztatta az intézetet az oktatást illetően. Ebben egyebek mellett az áll, hogy minden tanár csak a saját szakterületéhez tartozó tárgyakat oktathatja, tilos az elfogadott tanmeneten változtatni és pótórákat tartani. Az analitikus tervek elkészítését és az oktatásban használt összes könyv jegyzékének elkészítését és bemutatását a rektor és prorektor kötelességévé tették. Ilyen körülmények között folyt az oktatás az Egyetemi Fokú Protestáns Teológiai Intézet mindhárom karán.

Az Intézet szabályzata értelmében a lelkészi oklevelet öt év teológiai tanulmányozás és gyakorlat után lehetett megszerezni. Az öt év három ciklusra oszlott: 1–2. év után a hallgatók alapvizsgát tettek. A sikeresen vizsgázók megkezdték a 2. ciklust, majd a 3–4. év elvégzése után került sor az ún. I. lelkészképző vizsgára vagy szakvizsgára. Diákzsargonban ez volt az úgynevezett kispapi vizsga. E vizsga alapján nyertek egy évre lelkészjelölti státust, és kezdték meg az egyházi gyakorlatot. Az 5. év elvégzése után állhattak a II. lelkészképző vizsgára, és szerezhettek „nagyapói” oklevelet.

Az új intézetben mindhárom karon 1948 őszén kezdődött meg az oktatás, de az ünnepélyes megnyitásra csak 1949. február 25-én, egy pénteki napon került sor, itt a díszteremben. Vásárhelyi János református, Friedrich Müller evangélikus és Kiss Elek unitárius püspökök beszéde után Maksay Albert rektor beszélt. Az ünnepséget a kultuszminisztérium államtitkára, dr. Petre Manu zárta be, aki egyebek mellett a következőket mondta:

„A népi demokrácia biztosítja a vallás és lelkiismereti szabadságot, de ez nem jelenti azt, hogy a vallás álarca alatt meghúzódhassanak a nép ellenségei, akik meg akarják hiúsítani az ország gazdasági újjáépítését, és az új társadalom megteremtését [...]”¹⁰

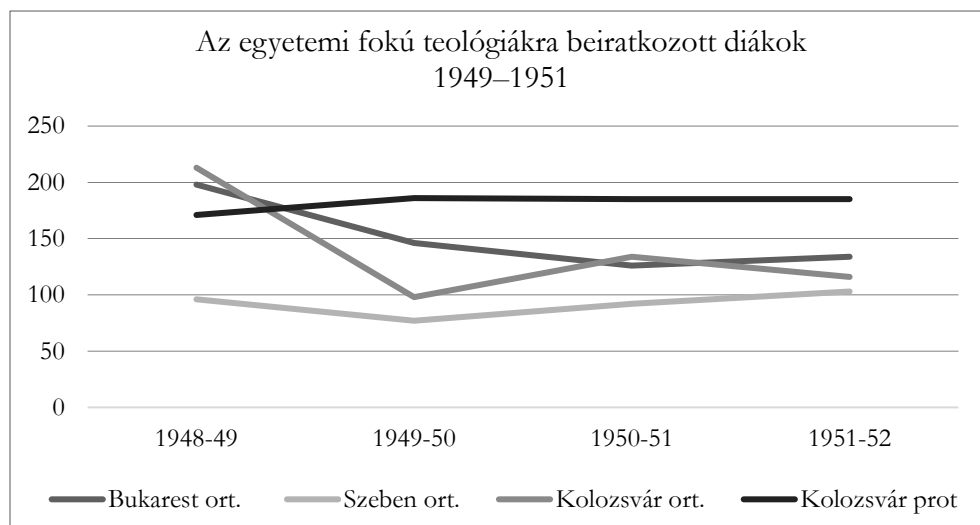
A sztálinista népi demokrácia nehéz feladat elé állította a tagozatokat. A szovjet típusú ateista állami ideológiával nehezen volt összeegyeztethető a felekezetek hitvallása és tanítása, a protestáns lelkészi pálya ennek ellenére is vonzó maradt. A diáklétszám alakulása 1948-tól 1952-ig a protestáns teológiai intézetben enyhén emelkedő, majd állandósuló trendvonalat mutat nagyobb kilengések nélkül. Ha ezt összehasonlítjuk az ortodox teológiákkal, ott szembetűnő a látványos lét-

---

¹⁰ Ünnepélyesen nyitották meg a Protestáns Egyházak Teológiai Intézetét. In: *Világosság* 6. (1949. febr. 27./ 47), 165.

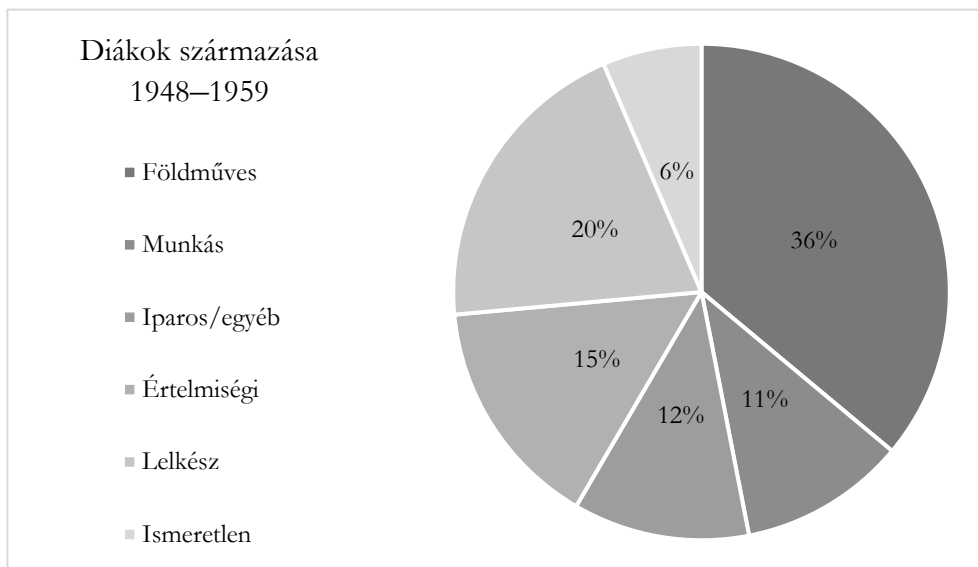
számcsökkenés. Ennek egyik oka talán az lehetett, hogy az egyetemi fokú teológiai intézetekben való beiratkozásnál feltételül szabták az érettségit, és itt úgy tűnik, a protestánsok jobban teljesítettek.

A protestáns teológiai intézetben az 1950-es évek második felében lehet látni a diákok létszámának jelentős növekedését. Az 1948–49-es tanévben összesen 171-en iratkoztak be a négy évfolyamra. A hallgatók számának alakulása évi bontásban enyhe emelkedést mutat az 1953–54-es tanévig, majd az 1954–55-ös tanévtől jelentős növekedést. Az 1950-es évek Romániájában a kiéleződő osztályharc következményeként azok is lelkészi pályára kényszerültek, akik egyébként nem ezt választották volna hivatásuknak. Köztudott, hogy a felsőoktatási intézményekből kizárták mind a lelkészek, mind pedig a kulákok gyermekeit. A teológia befogadta őket is, és azoknak a kisjövedelmű kollektivista és gyári munkás szülőknek a gyermekeiket is, akik anyagi okok miatt jelentkeztek a teológiára. A beiratkozási anyagkönyvből nem derül ki minden esetben a szülők foglalkozása, de a vizsgált 1948–1959-es időszakban a jelentkezők megoszlása a következő kategóriákat fedi le: lelképásztor, hivatalnok, kisiparos, munkás, értelmiségi (tanító, jegyző, tisztviselő), földműves. Ősz Előd korábbi kutatásai alapján tudjuk, a református fakultáson 1895 és 1948 között is megfigyelhető volt egy fluktuáció a lelkész és földműves családból származók között. Az általa közzétett 53 év átlagát vizsgálva azonban azt látjuk, hogy a földműves szülők gyermekei 17%-át teszik ki a beiratkozottaknak, egyenlő arányban a lelkészgyermekkel. 12% egyéb értelmiségi és 11% iparos, kereskedő stb. 11%-ról nincs adatunk.¹¹

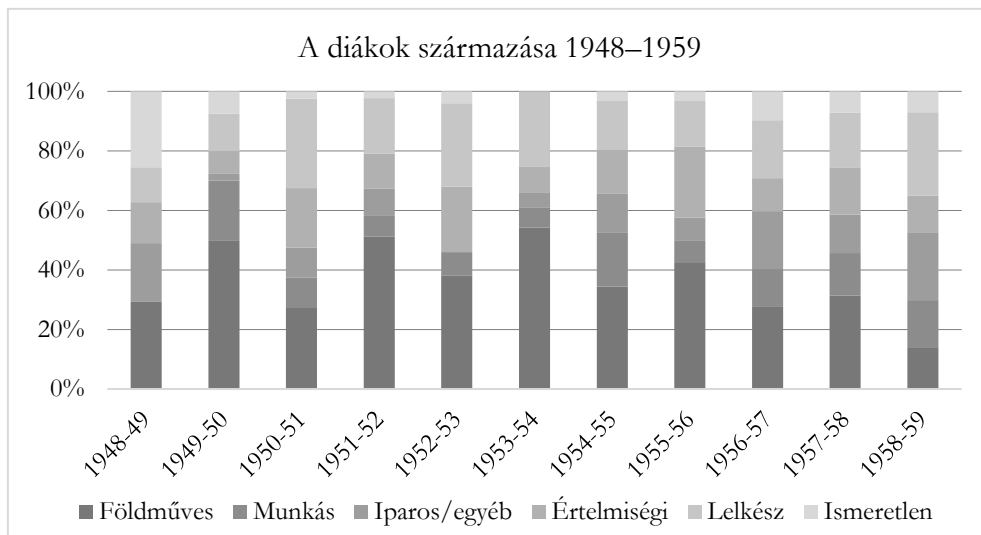

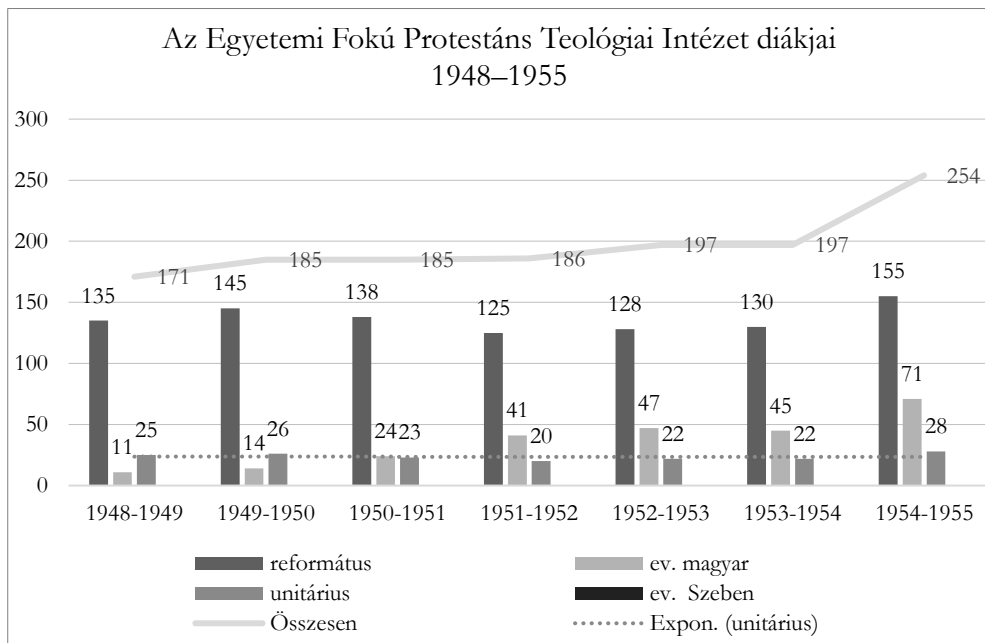
¹¹ Ősz Sándor Előd: Egy beiratkozási anyagkönyv tanulságai. A kolozsvári Református Teológiai Fakultás hallgatói 1895–1948. In: *Református Szemle* 111. (2018/4) 436–448.

Az általunk vizsgált, 1949-től 1959-ig tartó időszakban a földműves szülők gyermekeinek aránya 36%, munkás 11%, kisiparos 12%. A hallgatók 59%-a nem diplomás családból származott. 1948 után eltűnt a hivatalnok, magánzó és birtokos réteg.

Felekezeti megoszlás szerint is érdekes képet kapunk a közös intézményről. A legnagyobb létszámú felekezet a református, őket követik az 1955-ig Kolozsvárott tanuló evangélikusok, magyarok és németek. Ez utóbbiak száma a magyar evangélikusokéhoz képest nagyon jelentős. Létszámát tekintve az unitárius kar a legszerényebb, de itt figyelhető meg a legkisebb fluktuáció.

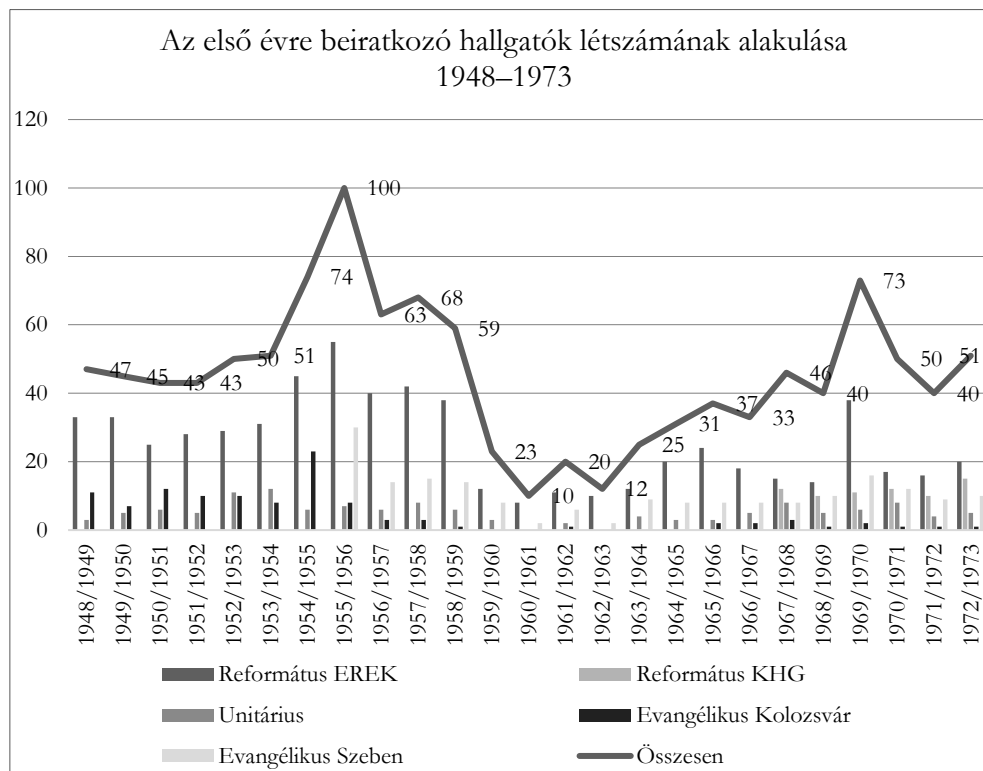

1955-ben az addig Kolozsvárott működő evangélikus kar minisztériumi engedélyezés után Szebenbe tette át székhelyét, diákjai is itt tanultak, a szebeni evangélikus ágazat azonban a közös teológia része maradt a 2000–2001-es tanévig.

Az intézet élete megváltozott az 1956-os magyarországi forradalom után, s az ezt követő megtorlásokat mindhárom kar megérezte. Összesen 21 diákot és segédlelkészt tartóztattak le és ítélték el.¹² Az unitárius karon a diákok mellett három teológiai tanárt is letartóztattak. A politikai perek és ítéletek után szervezeti és strukturális váltás is történt. 1959-ben az úgynevezett kultuszdepartament nyomására szervezték át az intézetet, és megszüntették az önálló karokat. Így jött létre a Kolozsvári Egyetemi Fokú Egységes Protestáns Teológiai Intézet. Az addig külön bentlakásban lakó unitárius diákokat is ebbe az épületbe költöztették, és itt laktak az 1973–74-es tanévig. Az oktatás is kizárólag az intézet falai között zajlott.

Egy korábbi megállapodás szerint a beiskolázási szám a lelkészi állások számát vette alapul, és ennek 4%-a volt beírható az első évre. Ez viszonylag nagy számot jelentett, hiszen minden lelkészi állást nem lehetett betölteni, s ez a német nyelvű lutheránus közösségekben különösképpen számottevő. Számszerűsítve: református szolgálatban levő lelkész 805, lelkészi állás 917; német ajkú evangélikus 169, lelkészi állás 391; magyar evangélikus 37, lelkészi állás 38; unitárius 143,

¹² Ld. Buzogány Dezső – Jánosi Csongor: *A református egyház Romániában a kommunista rendszer első felében. Tanulmányok és dokumentumok.* L'Harmattan Kiadó, Budapest 2011, 86–87., 20. láb.

lelkészi állás 144.¹³ 1957-től a „departament” rendelete alapján csak a szolgálatban levő lelkészek számát vették alapul a 4% kiszámításánál, és csak rendkívüli esetben engedélyezték a lelkészi állások számához arányítani a 4%-ot.¹⁴

1961-től az Állambiztonsági Szolgálat, a Szekuritáté egyik célkitűzése a teológiai hallgatók számának korlátozása volt. A felekezetekre nehezedő nyomás és a megfélemlítés következményei az 1961-től az 1967–68-as tanévig éreztették hatásukat. Ezután a diáklétszám stabilan emelkedett 1972–73-ig, de a '70-es évek második felétől, majd a nyolcvanas évektől újabb jelentős csökkenés következett.

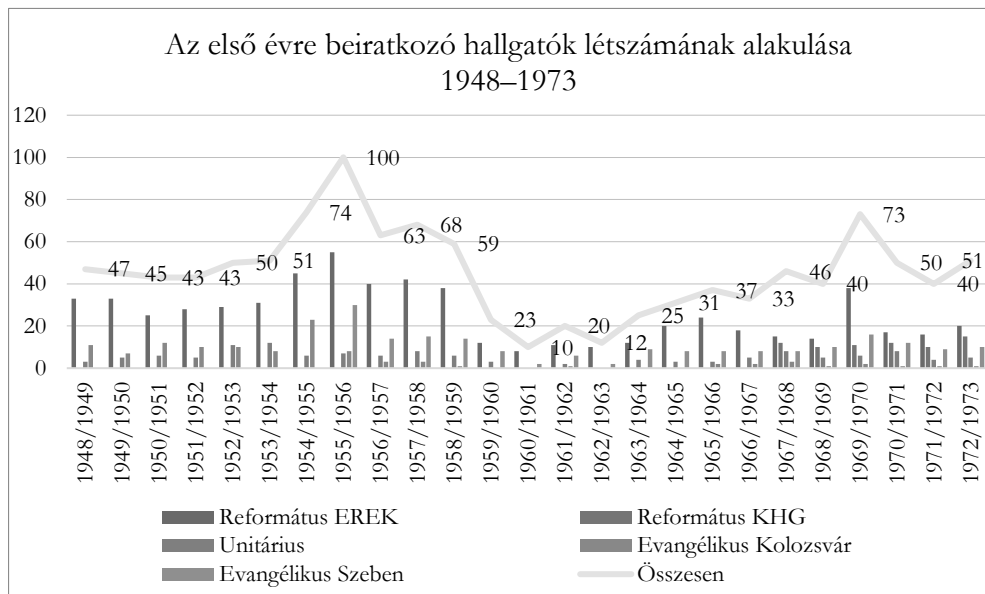
Az 1980-as évektől alkalmazott numerus clausus miatt a hallgatói létszám jelentősen csökkent. A két református egyházkerület 7–8 hallgatót vehetett fel, az unitáriusok 2–3, a magyar evangélikusok 1–2 hallgatót.

A Hollandiából érkező diákok külön színfoltja voltak a Protestáns Teológiai Intézetnek. 1968-tól 1986-ig 9 németalföldi lelkész házaspár tanult nálunk, és az

¹³ Az unitárius lelkészi állások számához minden bizonnyal a magyarországi lelkészeket és hozzászámolták, hiszen lelkészeiket itt képezték. Romániában 1957-ben 121 unitárius lelkész szolgált, ebben benne van a teológiai tanárok és lelkészi jellegű hivatalvezetők száma is.

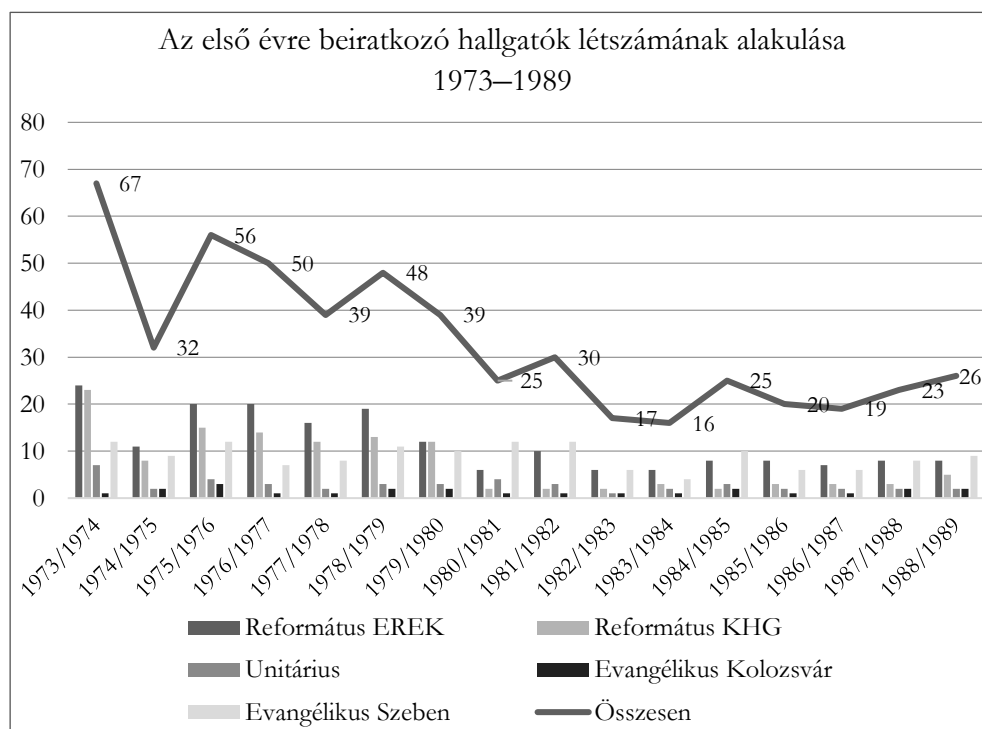
¹⁴ Departamentul Cultelor Dir. de Studii. Dosar nr. 90. Vol. Nr. 7. 1957. Note, referat – adresă în legătură cu stabilirea numărului de studenți înscriși în anul I. la Institutul Protestant din Cluj, 1–7.

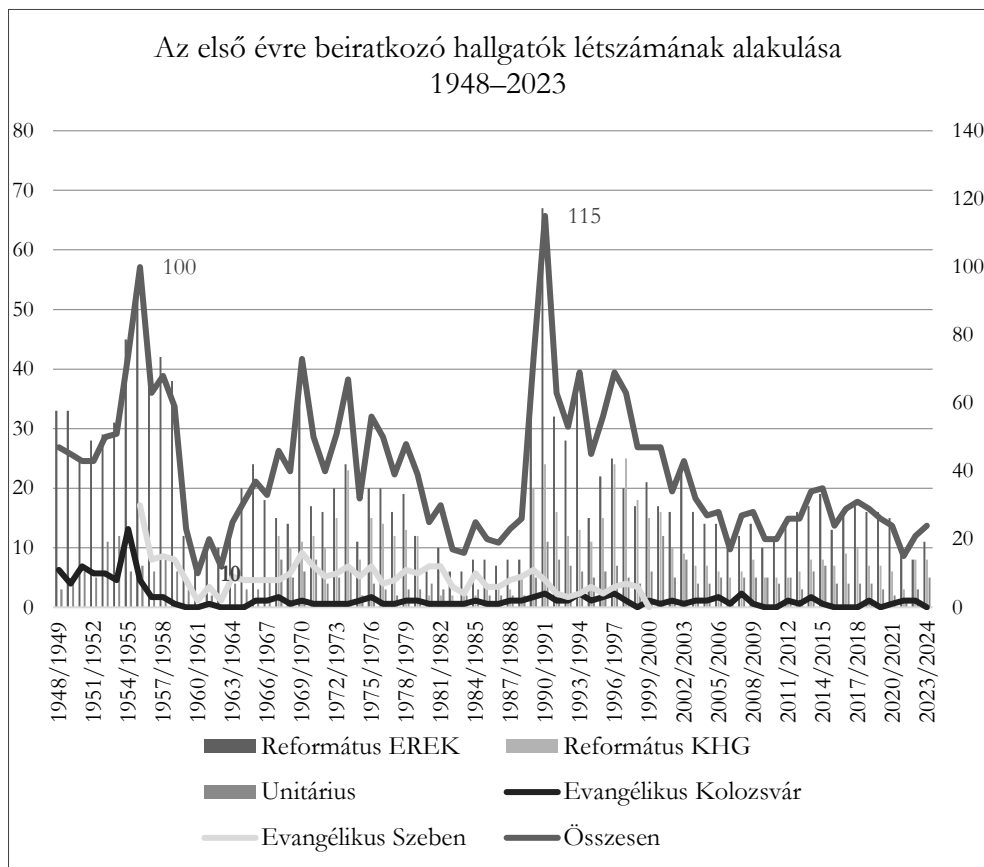

intézet történetének része az is, hogy az 1974–75-ös és 1975–76-os tanévben öt baptista és két adventista hallgató is beiratkozott.

Az 1984–85-ös tanévtől a lelkészképzés színvonalának emeléséért a teológiai hallgatók tanulmányi idejét az addigi 4 évről 5 évre emelték. Az ekkor készült új

szabályzat írta elő az I–IV. évfolyamoknak a kötelező nyári hathetes gyülekezeti gyakorlatot. A hallgatók korábban is végeztek nyári gyakorlatot, a hathetes gyakorlat tulajdonképpen korlátozás volt.

Az intézet életében az 1989 után újabb változás állt be, az 1990-es évektől ismét több hallgatót lehetett beiskoláztatni, az 1990–1991-es tanévben ez 115 elsőéves diákot jelentett. Ez volt minden idők legnagyobb első évfolyama.

A rendszerváltás után a fenntartó egyházak püspökei többször is tanácskoztak az intézet jövőjéről. Az ágostai hitvallású szász ajkú lutheránus egyház úgy döntött, hogy a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet szebeni kara a Nagyszebeni Lucian Blaga Egyetemhez csatlakozik, és ott hoz létre önálló állami fakultást. A magyar protestáns püspökök amellet döntöttek, hogy fenntartják a református, unitárius és evangélikus karral működő Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetet.

2009-ben hosszas és alapos előkészítő munka után került sor az intézet akkreditálására. A Romániai Felsőoktatás Minőségét Ellenőrző Bizottság 2020-ban a legmagasabb minősítéssel akkreditálta az intézetben folyó képzést.

2010-ben a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben folyó erdélyi református, evangélikus és unitárius lelkészképzés is Magyar Örökség Díjban részesült. A Magyar Köztársaság 2012-től a nemzeti intézmények között tartja számon intézetünket, és jelentős anyagi támogatásban részesíti, amiért e helyről is köszönetet mondunk.

Visszatekintve a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet elmúlt 75 évére, Jákob fiának, Józsefnek szavai jutnak eszünkbe: „rosszat terveztetek ellenem, de Isten terve jóra fordította azt, hogy úgy cselekedjék, ahogyan az ma van, és sok nép életét megtartsa” (1Móz 50,20). Milyen szépen cseng össze a mai ige, a Lk 1,76–77 az ószövetségi tanítással. Isten azért fordítja a rosszat jóra, hogy sok nép életét megtartsa, minket pedig arra küld, hogy a népet az üdvösség ismeretére tanítsuk.

„Az örökkévalóság királyának, a halhatatlan és láthatatlan, egyedülvaló Istennek legyen tisztelet és dicsőség mindörökkön-örökké. Ámen.” (1Tim 1,17)

Kovács Sándor